

สภาพพื้นที่และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน
กรณีศึกษาพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา
Area and Readiness for Cultural Tourism by Community A case study of
Takuapa Old Town, Phang Nga Province

สกวรัตน์ บุญวรรณ¹
มาลี สบายยิ่ง²

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน พื้นที่ ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนและแนวคิดเรื่องพื้นที่ จากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 14 คน จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คณะกรรมการชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยการนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ถอดรหัส ตีความและสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่าพื้นที่ชุมชนที่มีความพร้อมจากการสำรวจจากสนามพบ 2 ชุมชนคือชุมชนตลาดใหญ่ และชุมชนเสนานุสรังสรรค์โดยอิงจากสถานที่ทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมเก่าแก่รวมทั้งประเพณี วัฒนธรรมที่ยังคงหลงเหลือ ผสมกับความร่วมมือของชุมชน ที่ร่วมกันคิดและความต้องการจิตสำนึกร่วมแผนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาศัยพลังของชุมชนในการสามารถพัฒนาผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตะกั่วป่าต่อไป

คำสำคัญ : ความพร้อม, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, เมืองเก่าตะกั่วป่า

Abstract

This research was aimed to study the status and readiness of community cultural tourism management. Area of Takua Pa Old Town Qualitative research was used to collect data from in-depth interviews. And group discussion Using the concept of cultural tourism. Community tourism and space concepts. There were 14 participants from Stakeholders, including the monks providing historical information. Community Board And the relevant agencies and use non-participant observation by classifying, deciphering, interpreting, and creating conclusions. The results showed that there were two communities in the area, Thalad Yai and Senanus Rangsang community is based on historical sites Old and traditional architecture. The culture continues with the cooperation of the community. Sharing rain and thinking together, conservation of local culture. By using the power of the community to develop through participatory action research, the cultural tourism of Takuapa is continued

Keywords : Readiness, Cultural tourism, Takuapa old town

¹นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต *สาขาวิชาพัฒนมนุษยและสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. *สาขาวิชาพัฒนมนุษยและสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันในศตวรรษที่ 21 เป็นอีกหนึ่งประเทศซึ่งกล่าวได้ว่าการเริ่มให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาเมืองแนวใหม่ คือการพัฒนาเมืองใหม่ให้น่าอยู่อย่างยั่งยืนอันเป็นนโยบายเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาพื้นที่เมืองเพราะการพัฒนาในแนวทางนี้จะต้องมีการดำเนินงานที่ประสานและสนับสนุนสอดคล้องซึ่งกันและกันในหลายๆ ด้านและหลายสาขาพร้อม ๆ กันอย่างมีระบบเป็นเชิงองค์รวม (Holistic Approach) คือกระบวนการพัฒนาที่มีการวางกรอบวิสัยทัศน์ และแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องต้องกันทั้งในด้านประชากรทรัพยากร สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ทางกายภาพที่สร้างขึ้น (Built Environment) ทรัพยากรด้านศิลปะ วัฒนธรรม ความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ (ปรีดี บุรณศิริ, 2559) ในปัจจุบันนั้นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอันได้ให้ความสำคัญตามหลักของการมุ่งหวังพัฒนาชุมชนและสังคมในวงกว้างในการให้รู้จักรากเหง้าของตนเองและรู้จักทุนทางสังคมรวมทั้งจุดเด่นในชุมชนของตนเองย่อมสามารถพัฒนาสู่ความก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วซึ่งประเทศไทยในหลากหลายพื้นที่ล้วนมีจุดแข็ง และฐานทางทรัพยากรที่เป็นจุดเด่นที่แตกต่างกันแต่ละพื้นที่

โดยการนำเอกลักษณ์ท้องถิ่นยกระดับและพัฒนา ค้นหาศักยภาพและแนวทางการจัดการพื้นที่ที่เป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษาทุนในการพัฒนาต่อยอดซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนับเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องและผูกพันกับความเป็นอยู่ในสังคม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ซึ่งวัฒนธรรมก็ล้วนสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวโดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การตัดสินใจ และสร้างความภาคภูมิใจในตนเองในการกำหนดทิศทางซึ่งเป็นการดึงศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อความยั่งยืน

พื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองตะกั่วป่า จังหวัดพังงากล่าวได้ว่าตะกั่วป่าเป็นเมืองเก่าที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย และเป็นเมืองท่าที่สำคัญสำหรับการขนถ่ายสินค้าตามเส้นทางแม่น้ำตะกั่วป่า นอกจากเมืองท่าที่สำคัญสมัยก่อนเคยเป็นจุดแวะพักของพ่อค้าชาวจีนและแขกมัวร์บนเส้นทางของคาบสมุทรภาคใต้ คนในชุมชนมีเชื้อสายจีนโดยส่วนใหญ่จะเป็นจีนฮกเกี้ยนและจะคึกคักในช่วงการค้าแร่ดีบุก จวบจนถึงปัจจุบันแม้ว่าเหมืองแร่จะหายไปแต่ผู้คนในตะกั่วปาก็ยังมีวิถีชีวิตไม่ต่างจากอดีต คือเรียบง่าย ไม่ไหลตามกระแส และส่วนใหญ่จะเป็นคนสูงวัยที่อาศัยอยู่ยังถือว่าเป็นเมืองที่ยังเก็บอดีตไว้ให้เห็นกัน ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีความพร้อมในการจัดการทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่กล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ตะกั่วป่าเป็นเมืองที่มีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งพิจารณาจากหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สภาพชุมชนโดยรอบ หรือวัฒนธรรมเก่าแก่ที่หลงเหลือและได้รับการรื้อฟื้น เป็นต้น สามารถนำมาผ่านกระบวนการร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหาและหาทางออกผ่านกระบวนการตามที่ได้กล่าวว่าแนวความคิดของ Seidel (1982) ถือเป็นการสร้างกระบวนการใหม่เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของชุมชน และพฤติกรรมแบบบูรณาการทั้งการออกแบบ การวางแผน การวิจัย และการมีส่วนร่วมนำไปสู่แบบแผนพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการให้คุณค่าและการแก้ไขปัญหา

ปรากฏการณ์ที่ได้จากงานศึกษาชิ้นนี้จะนำมาสู่การหาแนวทางและการวางแผนรูปแบบจากการศึกษาข้อมูลภาคสนามที่ได้รับรู้ถึงสภาพพื้นที่และความพร้อมของชุมชน เพื่อพัฒนาสู่กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่และความพร้อมของชุมชนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าเพื่อรองรับกับการจัดการท่องเที่ยว อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา
2. แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาถึงจุดเด่นของพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า เกี่ยวกับสถานที่ทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม การศึกษาความพร้อมของพื้นที่และคนในชุมชนเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลด้วยการสังเกต (Observation) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และมีการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (Focus Group) แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามแนววัตถุประสงค์ของการศึกษา จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ คนในพื้นที่ คณะกรรมการชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง อาทิ กลุ่มผู้ที่ตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ในกลุ่มเป้าหมาย ตัวแทนสำนักงานเทศบาลเมืองตะกั่วป่า กลุ่มที่สนับสนุนการจัดตั้งโครงการทางการท่องเที่ยว และพระสงฆ์ในพื้นที่ จากจำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 14 คน โดยกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลทางมรดกทางวัฒนธรรมโดยชุมชน และแนวทางความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จากนั้นนำข้อมูลในการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ลำดับความสำคัญและพรรณนาเชิงวิเคราะห (Descriptive) เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นที่ของย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่าเดิมเมืองตะกั่วป่า เป็นเมืองเก่าและเป็นศูนย์กลางการค้าแร่ขนาดใหญ่ ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองมาก ซึ่งในสมัยโบราณได้กล่าวถึงเมืองท่าที่สำคัญทางตะวันออก “สุวรรณภูมิ” อยู่บริเวณแหลมมลายูหรือแหลมทองทางตะวันตกตั้งแต่ตะโกลา (Takola) มีเมืองท่าตะโกลา (Takola) วรรณคดีอินเดียโบราณเรียกว่า “สุวรรณทวีป” ดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณทวีป” ศูนย์กลางที่ตั้งของชุมชนที่มีอาคารแบบชินโปรตุเกสอยู่อย่างหนาแน่นและค่อนข้างสมบูรณ์เป็นแนวยาวริมถนนอุทุมพรธารและบนถนนสายนี้ยังเป็นที่ตั้งของ “กำแพงค่ายเมืองตะกั่วป่า” เป็นโบราณสถานที่สำคัญโดยอยู่ในการดูแลของกรมศิลปากร เป็นที่ตั้งของกำแพงค่ายเมืองตั้งอยู่ใกล้กับคลองตะกั่วป่าบริเวณสามแยกคลองปีกับคลองตะกั่วป่า ปัจจุบันการคมนาคมในพื้นที่เมืองตะกั่วป่าการติดต่อกับเมืองอื่น ๆ ยังคงเป็นถนนสายเดียว และมีสภาพคดเคี้ยวผ่านแนวเทือกเขาที่สลับซับซ้อน สภาพของการจราจรเป็นไปแบบเบาบาง เหมาะแก่การอนุรักษ์เมืองมีการพัฒนาเสริมศักยภาพของเมืองให้กลับมามีชีวิตชีวอีกครั้ง ทำให้เมืองตะกั่วป่าเป็นเมืองที่มีความมั่นคงอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตชุมชนตลาดใหญ่ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพังงา, 2556) เทศบาลเมืองตะกั่วป่า มีดวงตราสัญลักษณ์เป็นรูป “พระนารายณ์” ซึ่งมีความเป็นมาที่น่าสนใจและนำมาสู่การนำมาเป็นสัญลักษณ์ของเทศบาลเมืองตะกั่วป่า ดร.ควอริตซ์ เวลส์ นักศึกษาโบราณคดี ชาวอังกฤษได้สันนิษฐานไว้เมื่อ พ.ศ. 2478 ว่าชาวอินเดียคงจะเป็นผู้นำมาเมื่อคราวที่วัฒนธรรมและศิลปกรรมอินเดียได้ถูกนำมาเผยแพร่ทางตะวันออก และมีผู้เล่าขานกันว่าชาวพม่าเคยมาลักพาไปแต่ไม่สำเร็จเพราะเกิดพายุและฝนตกหนัก จึงต้องนำมาคืนทิ้งไว้ริมฝั่งกับเมื่อคราวหนึ่งมุงหลังคาเกิดมีพายุฝนตกน้ำท่วมบ้านท่วมเมืองเลยต้องปล่อยทิ้งไว้กลางแจ้ง ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว เทศบาลจึงได้นำมาเป็นตราสัญลักษณ์ประจำเทศบาลที่ตั้งเทศบาลเมืองตะกั่วป่า ตำบลตะกั่วป่า “ตะกั่วป่า” เป็นชื่อของแม่น้ำและชื่ออำเภอในปัจจุบัน มีนักวิชาการโบราณคดีที่มีนักวิชาการส่วนหนึ่งว่าหมายถึงเมือง “ตะโกลา” เนื่องจากพ้องกับคำว่า “ตะกั่วป่า” และอีกสำคัญประการหนึ่งคือ ตามแนวแม่น้ำตะกั่วป่าพบโบราณวัตถุโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของอินเดียมาตั้งแต่ครั้งอดีตอย่างชัดเจนการปรากฏชื่อเมืองตักโกลาหรือชื่ออื่น ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันโดยในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติที่เคยเป็นเหมืองแร่เก่าแก่ที่ยังคงทิ้งร่องรอยในพื้นที่ทั้งแม่น้ำตะกั่วป่าที่ไหลผ่านชุมชน ป่าไม้ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์รวมทั้งบ้าน อาคารเก่าแก่ในพื้นที่ รวมทั้งทุนมนุษย์ในการพัฒนาดังกล่าวได้มีจิตสำนึกในการรักษาก่อเกิดในการร่วมอนุรักษ์ ดังคำกล่าวที่แสดงถึงความเจริญในยุคของการทำเหมืองแร่

“...การทำเหมืองแร่เหมืองสุดท้าย อยู่ติดกับอำเภอกะปง ยุคกิจการช่วงประมาณ 2528-2529 เมื่อก่อน

การทำเหมืองแร่เริ่มประมาณ ช่วงรัชกาลที่ 3 ช่วงแรกจะเป็นการเข้ามาของชาวตะวันตกที่เข้ามาเริ่มกิจการเรือขุดแร่ คนจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาอีกเพื่อเป็นลูกจ้าง ต่อมาก็เริ่มมีกลุ่มนายทุนชาวจีนเข้ามาลงทุนในพื้นที่เพื่อทำกิจการเหมืองแร่ ในตะกั่วป่าด้วย ผู้คนเข้ามาในพื้นที่ทั้งเพื่อทำเหมืองแร่ และเพื่อลงทุนทำการค้ากับผู้ที่เข้ามารับจ้างทำงานในกิจการเหมืองแร่ โดยมีผู้คนที่เดินทางเข้ามาทั้งจากจังหวัดท่าโกและจังหวัดใกล้เคียงทำให้กลายเป็นพื้นที่ตลาดขนาดใหญ่ที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนของผู้คนจำนวนมาก จนได้ชื่อว่าชุมชนตลาดใหญ่ ต่อมาเมื่อการทำกิจการเหมืองแร่ซบเซา อันเนื่องจากราคาของแร่ตกลง ทำให้ผู้คนอพยพกลับภูมิลำเนาอีกทั้งพ่อค้าแม่ค้าที่เคยเข้ามาทำการค้าขายก็ลดจำนวนลงทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่ซบเซาและเงียบเหงาลง...”

พระอธิาทองสุข ต้นตะสาโร, สัมภาษณ์ วันที่ 5 พฤศจิกายน 2560

การทำเหมืองแร่จึงกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเจริญอย่างมากของผู้คนในพื้นที่ทำให้ปัจจุบัน ความรุ่งเรืองของยุคเหมืองแร่การนำวัฒนธรรมรวมทั้งสิ่งสมถ่อให้เกิดความสัมพันธ์ในด้านมิติอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักและเกิดจิตสำนึกร่วมในความทรงจำของชุมชนมาวันนี้แม้จะเปลี่ยนแปลงผ่านจากยุคเหมืองแร่เข้าสู่เมืองท่องเที่ยว แต่ประวัติศาสตร์แห่งความเป็นเมืองเหมืองยังไม่ตายและยังอยู่ในความทรงจำของใครหลายๆคน เป็นประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ศึกษาในรากเหง้าของตัวเอง

ภาพที่ 1 ร่องรอยที่ยังหลงเหลือจากยุคของเหมืองแร่
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน 2560

การศึกษาสำรวจข้อมูลในชุมชนเบื้องต้นพบว่า ชุมชนตลาดใหญ่ และได้จัดตั้งเพิ่มอีก 1 ชุมชนเมืองในปี พ.ศ. 2547 คือ ชุมชนเสนานุชังสรรค์ ในการแบ่งระบบการบริหารงานนั้นช่วยให้ชุมชนตั้งศักยภาพในการจัดโครงการในการดึงดูดของชุมชนเองมาดำเนินการ ซึ่งพบว่าแต่ละพื้นที่ก็จะมีกิจกรรมในการสร้างรายได้ของคนในท้องถิ่น อาทิ ตลาดชุมชน อาหารท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ การแต่งกายท้องถิ่น เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่าบริเวณพื้นที่ย่านเมืองเก่าบางสถานที่อาจจะถูกกาลเวลาพรากไปผุพังบ้าง แต่ยังคงหลงเหลือคุณค่าของอดีตที่มีเรื่องราว การสร้างความหมายอีกมิติในด้านการท่องเที่ยว ส่งผลให้การนำทุนจากอดีตสามารถนำมาจัดการได้ ความเคลื่อนไหวของพื้นที่จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันทั้งเหตุการณ์จากอดีตที่เคยรุ่งเรืองในยุคของการรุ่งเรืองของการทำเหมืองแร่ จนราคาแร่ตกต่ำ เกิดการอพยพย้ายออกมิติเรื่องของเวลาสร้างให้อดีตมีเรื่องราวที่ดังมาที่ยังคงหลงเหลือในตะกั่วป่าปัจจุบัน

1.1 ความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

พื้นที่และการจัดการมรดกวัฒนธรรม (Cultural heritage management) ถือเป็นวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ล้วนผูกพันกับวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าระบบวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นสิ่งที่ตั้งตามเป็นสมบัติทางวัฒนธรรม (cultural property) กล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนและสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น (อนิก เลิศชาญฤทธิ, 2559) ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่จากการศึกษาสภาพพบว่าพื้นที่ในเทศบาลเมืองตะกั่วป่าที่กล่าวได้ว่าเป็นเมืองเก่าในฝั่งอันดามันของภาคใต้ก็อีกเมืองหนึ่ง ที่เคยรุ่งเรืองในอดีต

ที่จะสามารถนำมาจัดการเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแบบเฉพาะของพื้นที่ด้วยการนำประวัติศาสตร์มาสร้างเรื่องราวและผลักดันเป็นการท่องเที่ยว ซึ่งซึ่งพบว่าปัจจุบันการนำทุนทางวัฒนธรรมโดยการดัดศักยภาพเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ซึ่งมีหลากหลายแยกตามวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรม ดังนี้

2. สถานที่ทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า

ทรัพยากรทางวัฒนธรรมจากการสำรวจพื้นที่และพบสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่มีความผูกพันกับพื้นที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้กับผู้อื่นและสามารถยกระดับเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสที่ถูกนำมาประกอบสร้างต่อยอดผลักดันเป็นสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมในพื้นที่ สามารถจำแนกตามการศึกษา ดังนี้

2.1 วัด

วัดในอำเภอตะกั่วป่าจะมีวัดที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งพบว่ามีคุณค่าต่อชุมชนซึ่งคนในชุมชนมีความผูกพันอย่างมากต่อการเคารพนับถือทั้งในงานเทศกาลและงานประเพณีที่ทุกคนให้วัดเป็นเสมือนสิ่งยึดเหนี่ยวและเป็นพื้นที่ของการแสดงถึงตัวตนและคุณค่าของคนตะกั่วป่าอย่างแท้จริง จากการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่าวัดที่สำคัญในอำเภอตะกั่วป่า อาทิ วัดหน้าเมือง ตั้งอยู่ที่ชุมชนตลาดใหญ่เขตเทศบาลเมืองตะกั่วป่าจากการที่ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับเจ้าอาวาสซึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญของวัดแห่งนี้ว่าเป็นวัดเก่าคู่ตะกั่วป่า ปัจจุบันพบว่าภายในวัดมีโบสถ์เก่าแก่ในสมัยรัชกาลที่ 3 และสภาพภายนอกยังมีสถาปัตยกรรมดั้งเดิมแบบผนังปูนวัดมีอายุประมาณ 200 ปี มีโบสถ์เก่าซึ่งเป็นวิหารที่กรมศิลปากรเข้ามาทำการจดทะเบียนเป็นโบราณสถาน ปัจจุบันไม่ได้ใช้งานแล้ว แต่เตรียมทำการบูรณะให้เหมาะสมซึ่งกำลังระดมงบประมาณเข้ามาใช้ในการปรับปรุงวิหารเก่าแก่แห่งนี้ สภาพภายนอกยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมผนังปูนบางส่วนมีการนำสังกะสีไปปิดไว้ในลักษณะชั่วคราวเพื่อรอการบูรณะ ภายในมีแต่แสดงออกให้เห็นด้วยตาเปล่าได้ว่าเป็นพระพุทธรูปแบบโบราณปางมารวิชัย ขนาดใหญ่จำนวน 5 รูป และพระพุทธรูปขนาดเล็กจำนวน 2 รูป ภายในยังปรากฏให้เห็นถึงรูป และเทียน รวมถึงกระถางรูปอันแสดงให้เห็นว่ายังคงมีชาวบ้านและผู้ที่ศรัทธาเข้าไปสักการบูชาพระพุทธรูปภายในวิหารเก่าแก่ซึ่งกล่าวได้ว่ามีความสำคัญและให้การเคารพนับถืออยู่มาตต่อผู้คนในชุมชนในการถึงร่องรอยของวัดเป็นการแสดงถึงความเจริญของตะกั่วป่าในอดีตดังคำกล่าวของเจ้าอาวาสที่ว่า

“...กล่าวว่าในอดีตพื้นที่วัดไม่ได้มีขนาดใหญ่เท่านี้ ทั้งยังมีพื้นที่ของน้ำทะเลล้อมรอบมีแม่น้ำไหลผ่านปัจจุบันสายน้ำขึ้นเขินจึงได้มีการถมพื้นที่ และปรับภูมิทัศน์ของวัดเพื่อรองรับการจัดงานเทศกาล หรือกิจกรรมต่างๆ ของผู้คนในชุมชน ซึ่งสายน้ำในอดีตสามารถเชื่อมต่อกับคลองตะกั่วป่า (วัดติดน้ำ) ภายในวัดยังพบโบราณวัตถุโบราณขนาดใหญ่ ซึ่งก็คือ เรือไอน้ำโบราณ ซึ่งได้นำซากเรือไอน้ำนี้ขึ้นมาหลังการถมพื้นที่ คาดว่าเป็นเรือไอน้ำตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ 3 เป็นเรือของเจ้าเมืองตะกั่วป่า ซึ่งได้บรรทุกสินค้าจากปิ้งงเพื่อเข้ามาทำการค้าขายในตะกั่วป่า แต่ตัวเรือได้จมก่อนที่จะเข้ามาเทียบท่าในตะกั่วป่า...”

พระครูเสนาธรรมรัตน, สัมภาษณ์ วันที่ 6 พฤศจิกายน 2560

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการขับเคลื่อนของแหล่งการค้าขายในอดีตของพื้นที่ซึ่งแม้ว่าปัจจุบันจะขาดการจัดเก็บหรือเหลือแต่ร่องรอยแต่ยังสามารถบ่งบอกถึงอารยธรรมที่ดีได้เจ้าอาวาสยังกล่าวเพิ่มเติมว่าพื้นที่ที่พบเรือในอดีตเป็นท่าเรือโบราณ ซึ่งไม่ได้มีการเข้ามาใช้งานในการเดินเรือมากกว่า 50-80 ปี อย่างไรก็ตามหลังจากการจดทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากรทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาภายในวัดมากขึ้น โดยมีมีคฤหบดีพามาจากเขาหลักเดินทางผ่านรถตู้ซึ่งได้มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ คือ วัดเสนานุชรังสรรค์ ซึ่งเป็นพระอารามหลวงเดิมชาวบ้านเรียกวัดใหม่กำแพงพระยาเสนานุชิต (นุช ณ นคร) จากผู้สำเร็จราชการเมืองตะกั่วป่าเมื่อปี พ.ศ.2390 หลังจากที่ได้สร้างเมืองที่ว่าการและหลังจากนั้นก็เริ่มสร้างวัดเพื่อเป็นการทำนุบำรุงของพระพุทธศาสนาให้มั่นคงอยู่คู่กับตะกั่วป่าทั้งพระอุโบสถ และสถาปัตยกรรมในสมันรัตนโกสินทร์ซึ่งก่อสร้างตามแบบพระราชนิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ มีลักษณะเป็นรูปผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าและรอบตัวอาคารค่อนข้างสูง และเป็นเสาสี่เหลี่ยมหลังคามุงด้วยกระเบื้องเก็ดสามชั้นต่อมาภายหลัง ในเวลาต่อมาหลังจากได้พังลงจากนั้นได้มีการซ่อมแซมจากทางวัดและปัจจุบันพบว่ายังมีลักษณะเหมือนเดิมมาจนถึงปัจจุบัน โดยพื้นที่ภายในปูด้วยกระเบื้องเคลือบเป็นของที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ จากการพูดคุยกับเจ้าอาวาสและได้พาผู้วิจัยเดินสำรวจพื้นที่ได้พบกับสถาปัตยกรรมที่เก่า

แก่และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยการตั้งวัดเสนานุขรังสรรค์เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระยาเสนานุชิตเพื่อเป็นพุทธบูชา และการตั้งชื่อวัดเพื่อเป็นอนุสรณ์ว่า วัดเสนานุขรังสรรค์ในสมัยที่ตะกั่วป่ามีฐานะเป็นเมืองได้ใช้อุโบสถของวัดนี้เป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาอีกด้วยอีกทั้งยังเป็นวัดเก่าแก่ที่คนตะกั่วป่าเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 2 วัดเสนานุขรังสรรค์ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์เก็บของเก่าของตะกั่วป่า
ที่มา: ถ่ายภาพโดยเพื่อนผู้วิจัย วันที่ 6 พฤศจิกายน 2560

2.2 สถาปัตยกรรม

ในพื้นที่เมืองเก่าตะกั่วปากแล้วได้ว่าส่วนใหญ่อาคารบ้านเรือนเป็นแบบชิโนโปรตุกีสจะเป็นรูปแบบผสมผสานจากอาคารโบราณที่ยังคงมีให้พบเห็นตลอดเส้นทางทั้งถนนอุดมธารา ถนนศรีตะกั่วป่า และถนนตลาดใหญ่ในการสำรวจของผู้วิจัยพบโครงสร้างสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงความเก่าแก่ในพื้นที่ กลุ่มชุมชนเก่าที่อยู่ในเมืองตะกั่วป่าเป็นชุมชนที่มีอิทธิพลจากทั้งศาสนาพุทธศาสนาฮินดูและศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะศาสนาพุทธที่ยังคงปรากฏร่องรอยของโบราณสถาน และวัดวาอารามเป็นจำนวนมากรวมถึงกลุ่มอาคารที่มีสถาปัตยกรรมแบบชิโนโปรตุกีสอันเกิดจากอิทธิพลทางการค้ากับชาวต่างชาติสามารถแบ่งกลุ่มสถาปัตยกรรมของอาคาร ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 อาคารทางศาสนาทั้งนิกายเถรวาทและมหายาน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่กลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนตะกั่วป่าเสมอมา

ประเภทที่ 2 ได้แก่ อาคารชิโนโปรตุกีส เป็นอาคารที่มีโครงสร้างเป็นกำแพงรับน้ำหนัก มีอาเขตด้านหน้าอาคาร และมีลวดลายประดับอาคารเป็นแบบยุโรป อาทิ หัวเสา ปูนปั้นประดับผนังอาคารหรือขอบหน้าต่าง ซึ่งรวมถึงอาคารทรงจันทน์ที่ยังพบเห็นในพื้นที่และเป็นที่อาศัยของผู้คน

ประเภทที่ 3 ได้แก่ อาคารชิโนโปรตุกีสประยุกต์ เป็นอาคารที่มีโครงสร้างที่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีอาณาเขตและมีลวดลายของอาคารในส่วนต่าง ๆ ทั้งอาคารที่เป็นลวดลายแบบจีน หรือยุโรปที่ร่วมสมัยซึ่งพบได้บริเวณถนนศรีตะกั่วป่าทั้งสองฟากฝั่งของถนน ซึ่งปัจจุบันอาคารซึ่งเป็นที่อาศัยของผู้คนได้ถูกการบูรณะอาคารแต่คงไว้รูปแบบเดิมจากอดีต

2.3 โบราณสถานและอาคารโบราณ

จากพัฒนาการของเมืองตะกั่วป่าที่สืบเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ส่งทอดมรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมที่ยังคงปรากฏหลักฐานและไม่ปรากฏหลักฐานในเขตพื้นที่เมืองเก่าตะกั่วป่า มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) อาคารโบราณที่มีความสำคัญประเภทที่ 1 พบแหล่งโบราณคดีและโบราณสถานมากมายจากพัฒนาการของเมืองในสมัยเก่า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาคารทางศาสนาที่เป็นพุทธสถาน ทั้งนิกายเถรวาทและมหายาน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกลุ่มคนเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาบริเวณชุมชนย่านตลาดใหญ่ซึ่งประกอบด้วย วัดหน้าเมือง วัดศรีนิคม วัดศรีเขต วัดเสนานุขรังสรรค์ วัดควนถั่ว จวนเจ้าเมือง ศาลเจ้าฮกเกี้ยนไฮ่ยกวน ศาลเจ้าเค่งจิวไหยกวน และศาลเจ้าพ่อกวนอูเมืองเก่าตะกั่วป่า และชุมชนตลาดย่านยาว ประกอบด้วย อาคารที่ว่าการอำเภอตะกั่วป่าหลังเก่า วัดนิ

กรวราราม และวัดคงคาภิมุข ซึ่งอาคารโบราณในพื้นที่ชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนาณรงค์จะพบศาลเจ้าเป็นจำนวนมาก ซึ่งคนในชุมชนจะมีศาลเจ้าใหญ่เรื่องว่า อำมหินและอำมหิตซึ่งในช่วงของเทศกาลตรุษจีนจะใช้อาคารเป็นเสมือนฉากหลังในการนำประเพณีเข้ามาสร้างเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

2) อาคารโบราณประเภทที่ 2 เป็น อาคารพาณิชย์กรรม และอาคารที่พักอาศัย ซึ่งอาคารในเมืองเก่าอาคารในเมืองเก่าตะกั่วป่ามีรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น คือ กลุ่มอาคารชิโนโปรตุกีส ซึ่งพัฒนามาจากความรุ่งเรืองของเหมืองแร่และการค้าที่เกิดขึ้นใน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพังงาและเทศบาลเมืองตะกั่วป่า, ม.ป.ป) ซึ่งกลุ่มอาคารเหล่านี้เป็นเมืองที่แสดงถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม รวมทั้งเป็นการบอกเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาของพื้นที่ด้านประวัติศาสตร์เนื่องจากอาคารเหล่านี้เป็นตัวแทนของการบันทึกเรื่องราวทางสังคมและเศรษฐกิจในช่วงระยะเวลาหนึ่งบริเวณถนนอุดมธารา และบริเวณถนนศรีตะกั่วป่า ลักษณะของอาคารเป็นตึกแถวสองชั้นเป็นแบบก่ออิฐถือปูนคล้ายกับอาคารโบราณที่ภูเก็ตที่มีลายบริเวณช่องลมและระเบียงมีซุ้มประตูโค้งตามทางเดิน ถึงแม้ว่าปัจจุบันธุรกิจของเหมืองแร่แม้ปัจจุบันธุรกิจเหมืองแร่ได้หมดไปจากพื้นที่แล้ว แต่ยังคงหลงเหลือตึกแถวโบราณเหล่านี้อยู่เป็นจำนวนมากทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่งดงามเหมือนอดีต อีกทั้งการรวมตัวของกลุ่มอาคารเป็นแนวที่ชัดเจนก่อให้เกิดเป็นทัศนียภาพของเมืองที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ซึ่งในปัจจุบันจากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยพื้นที่ในปัจจุบันไม่ได้รับการอนุรักษ์ และรักษาที่เป็นแบบแผนที่เป็นรูปธรรมมากนักระบบการจัดการเพื่อรองรับกับการท่องเที่ยวจึงขาดความร่วมมือและไม่มีกลุ่มแนวคิดในการทำทั้งที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมได้จากอาคารทั้งสองแบบที่พบในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าบริเวณชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนาณรงค์นับว่าเป็นความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวและถือเป็นจุดขายที่สำคัญในพื้นที่อย่างมากที่สามารถนำอาคารเก่าแก่สถาปัตยกรรมโบราณที่เข้ามาในยุครุ่งโรจน์ของเหมืองแร่หรือแม้กระทั่งคำบอกเล่าจากผู้คนที่มีรู้เรื่อง และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ได้ซึ่งปัจจุบันกระแสของการท่องเที่ยวเข้ามาพร้อมกับการเข้ามาของเทคโนโลยีการสื่อสาร Social media ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาถ่ายรูปและแบ่งปันเรื่องราวเกี่ยวกับตะกั่วป่ากับตัวตนที่ยังคงหลงเหลือได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 3 สภาพพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าในปัจจุบัน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 พฤศจิกายน 2560

กล่าวได้ว่าแหล่งโบราณสถานที่สำคัญในพื้นที่นอกจากนี้มีความเป็นพหุวัฒนธรรมยังส่งผลให้มีศาลเจ้าของกลุ่มคนจีนที่ถูกนำมาหรือพื้นอดีตผ่านการจัดเก็บและรวบรวมนำมาถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลังแม้บางประเพณีหรือกิจกรรมได้เลือนหายไปแล้วแต่คนในชุมชนก็ยังมีความทรงจำร่วมก่อให้เกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อันได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมกินเจ และพิธีกรรมของภาคใต้ อาหารพื้นถิ่น รวมถึงการปฏิบัติที่เป็นตัวแทนถึงการแสดงออกเป็นเสมือนความรู้ทักษะที่สามารถถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้แสดงถึงการสืบทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่นของคนในชุมชนทุนทางมรดกวัฒนธรรมจะถูกผลักดันสู่การท่องเที่ยวในชุมชน

3. แนวทางในการจัดการท่องเที่ยว

3.1 ความต้องการของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการสำรวจพื้นที่ในการลงภาคสนามได้เห็นถึงความต้องการของคนในชุมชนที่เป็นหลักในการต่อยอดในการพัฒนาทั้งในด้านความถูกต้องของข้อมูล อาทิ การแต่งกายที่คนในพื้นที่กล่าวว่าในปัจจุบันนั้นแนวคิดนี้เริ่มรับมาจากจังหวัดใกล้เคียงคือจากจังหวัดภูเก็ตส่งผลให้คนในตะกั่วป่าเริ่มมีพื้นที่ในการแต่งกายแบบบะบา ยาย่า เข้ามาอนุรักษ์แต่ก็ยังไม่ได้เป็นข้อมูลที่ชัดเจนเรื่องอัตลักษณ์การแต่งกายของกลุ่มคนบะบา ยาย่าในพื้นที่นั้นอย่างชัดเจน อาหารพื้นถิ่นมีบางกลุ่มกล่าวว่าเรื่องอาหารในบางครั้งเราจะถูกนำมาในช่วงงานเทศกาลเท่านั้นไม่ได้มีกินประจำวันเหมือนเมื่อก่อนทำให้ลดทอนลงไป ผู้วิจัยค้นพบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในการรวบรวมกลุ่มอย่างจริงจังเนื่องจากกลุ่มคนในท้องถิ่นต้องได้รับการบริหารงานและการประชาสัมพันธ์หรือใช้สื่อในการที่ทำให้คนภายนอกรู้จักพื้นที่มากยิ่งขึ้น เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องให้ความสำคัญและจัดการต่อไปเป็นรูปลักษณ์อักษร

3.2 การจัดกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนสู่แนวทางในการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยพื้นฐานจากคนในชุมชนนั้นต้องอาศัยหลังจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างกิจกรรม โครงการการเรียนรู้การจัดวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกันทุกภาคส่วน ทั้ง บ้าน วัดและโรงเรียน เพื่อทำการสำรวจศักยภาพของชุมชน และร่วมกันจัดเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาโดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งจะเกิดจากการแก้ปัญหาของคนในชุมชนโดยแท้จริงซึ่งกระบวนการของการวิจัยเสมือนกระบวนการที่ให้ชุมชนได้ร่วมกันหาทางแก้ไขและแสวงหาทางเลือกใหม่และจะนำไปสู่ความยั่งยืนภายใต้ทุนของชุมชนเอง

การสำรวจศักยภาพของชุมชนในเบื้องต้นพบว่า การนำสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์สามารถนำมาจัดสร้างเป็นกิจกรรมในการท่องเที่ยวโดยต้องอาศัยพลังจากคนในชุมชนผ่านกระบวนการทำ PAR เนื่องจากผู้วิจัยเล็งเห็นถึงการร่วมกันคิดหาปัญหา และร่วมหาทางออก ร่วมกันจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเอง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าสภาพพื้นที่และความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน พื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ได้ศึกษาและพบประเด็นที่นำมาสรุปผลและอภิปรายผลเพื่อให้สอดคล้อง ได้แก่ สภาพพื้นที่และความพร้อมในพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยว และประเด็นสองคือแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. สภาพพื้นที่และความพร้อมของชุมชนพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า เพื่อปรับสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าพื้นที่ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีต อาทิ สถาปัตยกรรม วัด อาคารโบราณ การแต่งกาย ภาษา ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพื้นที่ เป็นต้น รวมทั้งการหล่อหลอมของความเป็นพหุวัฒนธรรมของคนหลากหลายชาติในการเคยเป็นเมืองหนึ่งในอดีตในการทำเหมืองแร่ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยรุ่งเรืองและเจ็บหายไ้ไปพอสมควรการทำเหมือง แต่ยังคงเหลือความงดงามและคุณค่าในพื้นที่ซึ่งอยู่ในความทรงจำของคนในชุมชน ผ่านพิธีกรรมความเชื่อและการรวมกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ซึ่งแฝงไว้ทางมรดกทางวัฒนธรรม

ซึ่งเกิดจากการหล่อหลอมองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างทั้งการทำกิจกรรมร่วมกับอาคาร สถาปัตยกรรม โบราณผ่านการอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญในการสัมพันธ์กับองค์ประกอบของ พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ไม่ควรพิจารณาเพียงความสัมพันธ์กับงานสถาปัตยกรรม รวมไปถึงความพร้อมของคนในชุมชนที่ต้องยกระดับพื้นที่ของตนเองผ่านการประเมินผล เพื่อพลิกฟื้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นตามบริบทของชุมชนและสามารถทำพื้นที่ยกระดับตนเองให้มีเรื่องราวของการดำเนินวิถีชีวิตในอดีตตามทัศนคติที่ยอมรับต้องอาศัยเรื่องราว เกี่ยวกับความทรงจำร่วมทางสังคมร่วมด้วย ในการศึกษาพื้นที่และศักยภาพของพื้นที่ผู้วิจัยจะอาศัยคำบอกเล่าจากผู้คนในพื้นที่ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์

สภาพพื้นที่และความพร้อมในการจัดการที่ถูกพิจารณาถึงความเหมาะสมและทุนทางสังคมกับทุนทางวัฒนธรรม นำมาสู่การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อาศัยพลังของชุมชนเสมือนกระบวนการสร้าง

กระบวนการเรียนรู้ วิธีคิดของคนในพื้นที่การจัดการท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งความรู้อาศัยร่วมกันสร้างประสบการณ์เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับฐานของทรัพยากร รวมทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวซึ่งจะช่วยปลูกฝังให้คนในพื้นที่มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด และหวงแหน รื้อฟื้นทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น คนในชุมชนจะมีส่วนร่วมและช่วยกันบริหารจัดการจัดการกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยว (ปรัชญาพร พัฒนผล, 2554) ซึ่งประการสำคัญจะช่วยยกระดับและเห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนก็มีส่วนในการพัฒนาเพื่อยกระดับพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และรูปแบบที่พึงพอใจให้นักท่องเที่ยวสามารถได้ความรู้ การเรียนรู้วัฒนธรรมที่แปลกไปจากเดิม และคนในพื้นที่มีความจำเป็นต้องภูมิใจเห็นถึงคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ท้องถิ่นด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากท้ายที่สุดแล้วรายได้ที่กระจายสู่ท้องถิ่นและการอนุรักษ์รักษามรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าก็ล้วนมาจากคนในชุมชนเองทั้งสิ้น

2. แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมต้องได้รับความร่วมมือซึ่งผู้วิจัยมองว่าหน่วยงานแรกคือ ภายในมหาวิทยาลัยคนในชุมชนคือผู้ที่มีความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ หรือผู้ที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ เทศบาลเมืองตะกั่วป่า คณะกรรมการบริหารชุมชน (ตัวแทน) ทั้ง 2 ชุมชน และผู้มีส่วนช่วยในการผลักดันกิจกรรมในชุมชน และหน่วยงานที่สอง ภายนอกคือ หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนและให้ความรู้ในการจัดเก็บข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรให้กับชุมชน อาทิ กลุ่มนักวิชาการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผังอันดามัน การท่องเที่ยวจังหวัดพังงา เป็นต้นที่สามารถผลักดันและยกระดับพื้นที่ให้สามารถจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเต็มตัวโดยใช้กระบวนการ คือการให้ชุมชนร่วมกันในการปฏิบัติการวิจัยชุมชนที่ให้ตัวแทนของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการวิจัยการร่วมมือกันทำ ร่วมกันคิด วางแผนระดมสมอง การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและแนวทางการแก้ไข ถ่ายทอดเรื่องราวการประกอบกิจกรรมและผลกระทบที่เจอเพื่อนำมาสู่การแก้ไขรวมไปถึงแผนในการดำเนินโครงการ และช่วยกันจัดลำดับความสำคัญทั้งการวิเคราะห์ที่แสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมกับผู้วิจัย หาแนวทางแก้ไขและมีส่วนร่วมในการติดตามผลต่อไป โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแนวทางนี้จะสามารถช่วยยกระดับพื้นที่ให้สามารถจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนอย่างแท้จริงเพราะท้ายที่สุดกระบวนการในการจัดการหรือการบริหารไปสู่ความยั่งยืนนั้นล้วนเกิดจากคนในชุมชนเทศบาลเมืองตะกั่วป่าทั้งสิ้น

การอภิปรายผลการวิจัย

ความพร้อมของพื้นที่ในการเปิดรับกับการท่องเที่ยวในส่วนของด้านมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมในความหมายของ Feilden และ Jokilehto (1998) ว่าเป็นงานของมนุษย์หรืองานที่รวมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์และพื้นที่ทางโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และในเรื่อง Cultural Landscape คือพื้นที่ทางด้านพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าที่ผนวกรวมกับคนในชุมชน ตามทัศนาของผู้วิจัยจึงมองถึงโครงสร้างความสัมพันธ์และผูกพันระหว่างกลุ่มคนกับพื้นที่นั้นถือเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการได้แค่สัมผัสถึงสภาพ มีการรับรู้แค่ผิวเผินแต่ไม่ได้รับรู้ถึงความหมายและความผูกพันของพื้นที่พื้นที่จึงเป็นความทรงจำที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นพื้นที่ ที่สร้างความหมายให้ชุมชนผ่านรูปแบบ “อุปติการณ” ที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตพื้นที่ของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ อยู่ในเหตุการณ์ร่วมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรงภายใต้บริบทที่ย่อยซึ่งมีกลไกทางสังคมเป็นตัวกำกับ และสะท้อนออกมาเป็นเหตุการณ์ ชุดของการกระทำดังกล่าว อาทิ อุดมการณ์ ความไม่เท่าเทียม เป็นต้น (อุทิศ สังขรัตน์, 2560) การมองภาพของพื้นที่ที่เสมือนภาพตัวแทน (Representation) เพื่อแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เวลาไม่อาจหวนกลับมาได้จึงต้องอาศัยการจำลอง การทำกิจกรรมหรือการหารูปแบบตามแนวของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Participatory Action Research” ในส่วนของความหมายของวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเน้นหมายรวมถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นวิธีการเรียนรู้ประสบการณ์ โดยจะอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของการทำวิจัยตั้งแต่ขั้นปัญหาไปจนถึงการติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล (สุภาภักดิ์ จันทวานิช, 2537) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้นักในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้ความร่วมมือ ทุกกระบวนการของชุมชนซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งของการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือรูปแบบของ

งานวิจัยที่ประชาชนผู้ที่เคยเป็นประชากรที่มีบทบาทเปลี่ยนผู้ร่วมกระทำการวิจัย โดยจะมีส่วนร่วมในงานวิจัยตลอดจนได้รับความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงมือปฏิบัติ (พันธทิพย์ รามสูตร, 2540) กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์รักษามรดกท้องถิ่นและถ่ายทอดเรื่องราวให้กับลูกหลาน ปลุกฝังการตระหนักร่วมกันบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองพัฒนาสู่ความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยว การไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการในการควบคุมดูแลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นแบบแผน
3. การสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนรวมถึงการได้รับสวัสดิการของชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาถึงความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวในเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ถึงความพร้อมของชุมชน ควรจะจัดเป็นแนวทางรูปแบบการท่องเที่ยวให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองบนพื้นฐานการท่องเที่ยวที่มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและมีจุดขายเป็นของตนเอง ส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

งานศึกษาชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีไม่ได้ถ้าขาดความกรุณา เมตตาช่วยเหลืองาน ปรับปรุงและข้อเสนอแนะจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาลี สบายยิ่ง รวมทั้งต้นสังกัดสาขาวิชาพัฒนามนุษย์สังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ผู้วิจัยศึกษาอยู่ในระดับปรัชญาดุษฎีบัณฑิต รวมทั้งขาดไม่ได้เลยคือ คนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ ตลาดใหญ่ และชุมชนเสนานุสรณ์ อำเภอดงตาล จังหวัดพังงา ที่เสมือนผู้รังสรรค์และผู้วิจัยคือผู้ขัดเกลาผลงานให้สามารถเป็นงานวิชาการชิ้นนี้ได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- ธนิก เลิศชาญฤทธิ. (2559). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรัชญาพร พัฒนาผล. (2554). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ.
- พันธทิพย์ รามสูตร. 2540. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน : มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพังงา. (2556). เอกสารแนะนำย่านธุรกิจสร้างสรรค์ (แผ่นพับ). พังงา : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพังงา.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพังงาและเทศบาลเมืองตะกั่วป่า. (ม.ป.ป). เอกสารแนะนำตะกั่วป่าเมืองประวัติศาสตร์. พังงา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพังงาและเทศบาลเมืองตะกั่วป่า.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2537). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.(พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทิศ สังขรัตน์. (2560). พื้นที่อันเป็นวิถีวัฒนธรรมชุมชน.ค้นเมื่อ 13 ธันวาคม 2560 จาก <http://webcache>.

googleusercontent.com/search?q=cache:q4ueSzPKKpAJ:www.ysl-history.com/Synthesis/002.doc+&cd=1&hl=th&ct=clnk&gl=th

Coleman, J.L. (1988). The Foundations of Constitutional Economics. Cambridge : Cambridge University Press.

Feilden, B.M.;& J. Jokilehto. (1998). Management Guidelines for World Heritage Sites. Rome: n.p.

Seidel, H. (1991). The Social Significance of Higher Education. Paris UNESCO. New York : McGraw-Hill.